

բէն խօսեցնել տուած է, ճարտարներով գործածել նոյնացել բառերը որ երկու լեզուներու մէջ ալ նոյն իմաստն ունին. եւ այնքան վառահ է այդ մասին իր ճիգերուն յաջողման վրայ որ գիտաւորութիւն ունի բնագիւղ Թարգմանութեան հետ դէմ տալէ միջոցաւ գրեւ իր գործը հաւոտի ձեւով լոյս տեսնէ : Ինչ որ գնահատել կարող եմ ես, Թարգմանութեան լեզուին մարդու մեծ թափանցիկն է ու տաղաշափու Սեան անմերի ներդաշնակութիւնը. լեզուն, Սկզբուն դեռ կը պահէ գրաբարի բանի մը ձեւեր որ մեր արդի աշխարհաբարին մէջ գոյութեան իրատեղին այնչեւ կորսնցուցած են, իր ամրաշտկան կազմու. Սեան մէջ շատ գոյութիւն ու համոյ աշխարհաբար մըն է, մերձ աշխարհական լեզուի երանգներով նորաբարուն նոյնացած. բառերուն բնութեամբ, գաղափարներ, տողերուն երածաւարկաւորութիւնը մտայնել են, ու մեզի կուտան կեղծակի տպաւորութիւնն այն զինքազանգան պարզութեան, այն արեւելեան մեղմալեզու ու բնական վիճակն ուրով կը գոչալեզու թէ տոգորուած պէտք է ըլլայ բնագիւղ : Ենթակալութիւնն յայտնելով Տր. Թիւրքալիյին՝ այս գեղեցիկ աշխատութեան նախախաղերը Անվանին ընթացողներուն ընթացիկ հասնելուն համար, կը մտաւմ որ Թիւրքալիյն այս Թարգմանութիւնը մեկնալիս ըլլայ ամբողջ շարքի մը, — որուն մէջ մասնաւորապէս կը փափարիմ որ մը տեսնել ու Ձեռն-Անվանայ * Թարգմանութիւն մը :

Ա. Չ.

Միրելի Զօգանեան,

Հաւատարիմ խոստմանս, ահաւասիկ կ'ուզարկեմ ձեզ իմ Ֆերդուսի թարգմանութիւնէս նմոյշ մը : Ձեւով կըրտար, այս առթիւ, ծածկելով իմ ամենամեծ ուրախութիւնս, տեսնելով թէ մեր գրադիտաց դասուն մէջ գտնուեր է վերջապէս մէկը որ աշխատի քաջ զգացեր է կարեւորութիւնը մեր արեւելիաց աշխարհի եւ գրականութեան առ հասարակ եւ պարսկականին ի մասնաւորի : Ես որ ժամանակէ մը հետո՞ Պարսկաստանի խոր եւ հեռու որ նահանգներում թաղուած, անմանխոյն Սասաղին մէջ Հաֆիզի հրաշակերտից որոնմամբ եւ զամբարաններուն ուխտագնացութեամբ կ'ըլլալէի, շատ հեռի էի կարծել եւ գուշակէի թէ զուր այստեղ նոյն հոյակապ Հսկաներուն հրաշարուեստ առջերը կը հիւրընկալէիք ձեր էջերուն մէջ :

Մեծ հաճոյքով կարողացի ձեր Որդապատու կանի թղթակից Վ. Վարդապետին սիրուն եւ գոգտիկ թարգմանութիւնները որոյ մի տեսակ

հայացի եւ ինքնատիպ դրոշմ մը կը կրեն եւ աշուղական չեղանքը կը իշխենին :

Այլի՛ Վարդապետը, որ իր պարապոյ ժամերը դիտեալ այսպէս օգտակարապէս գործածել, յօրնակ ալլըց :

Իսկ ինչպիսիք առեակներու թիւարգմանութիւնը Փ.Փառնակէ, շատ խոր ըմբռնուած եւ ուսումնասիրած կ'երեւի, թէ պէտեւ ժամանակ չունեցայ բազմաւոր ընտրելի հետ : Ինչպիսիք յառաջեան ներածութիւնն եւ իւր ալ եւ ալ խնդրելով վրայ ըրած անութիւններէն դատելով Պարսկական եւ ընդհանրապէս Սրբական բաներու հմուտ եւ խորասոյգ կրեցաւ ինձ Պ. Փ. Փառնակի Ձեզ ուրեմն կը շնորհաւորեմ երկուսին համար ալ :

Դալով ինձ, կը տեսնէք որ ես ալ իմ ժամանակն պարապ անցուցած չեմ. բերածս թէ եւ մեծ բաներ մը չեն, սակայն իմովսանն այնչափ ալ ձեռք բերելու համար, ինձի հարցուցէք թէ քանի՛ մեծ աշխատանքի՛ զոհողութեան եւ ճիշդութեանց եւ աշխատեցանք ենթարկուիլ հարկ եղած է :

Ետեւելով Ֆերդուսիին այս մի քանի գրուածքներուն թարգմանութեանը մասով՝ որոց մի նըմոյշն է ներկայս, ձեզ բերանացի բացատրելի թէ ինչ հանգամանքներէ գրեւալ տաքերեցի այս ծանր եւ հոգեմաշ գործին :

Արտաշիր Բարակեանի պատմութեան բուն Պահլաւ բնագրէ թարգմանութիւնս զիտէք թէ շարունակու լրաց է, ի մտոյց ի լոյս գալու համար :

Որովհետեւ մի քանի կարեւոր կէտերու մէջ կը տարբերի Ֆերդուսին պահլաւ աղբրէն, խորհեցայ որ, Սասանեան Հարստութեան հիմնադրութեան պատմական եւ ամենակարեւոր շրջանն աւելի լուսաբանելու համար շատ օգտակար կը լինէր երկու տարբեր աւանդութիւններն ալ ընկերորդովն աւագ առնել զինքն :

Եթէ յանցանք մ'ունիմ, այն է թէ փոխանակ արծակ թարգմանելու, ուղեցի՛ յաւակնեցայ չափով եւ յանգով կաշկանդուել : Զիտ թելագորող բուն պատմաւոր այն էր որ, հետաքրքրուեցայ գիտնալ եւ փորձել թէ հայերէնը ինչ ստորեան կրնայ տալ Պարսիկ հիւանալի ճանապարհ գեղեցիկութիւնը եւ ճիշդ ու ճիշդ հարազատութիւնը :

Ոչ միայն այսչափ, այլ պայմաններն աւելի նոյնացնելու համար, չափոյ ընտրութեան ազատութիւնս ալ զոհելով, նոյն ֆերզուսինն չափը գործածեցի, հասածը բաժնելով 6—5ի որ մեր մէջ շատ ցանցառ գործածուած է (մեր սովորականը լինելով 5—6, ինչպէս խնամով ստուգեցի հին չափականներէ եւ տաղարաններէ)։ Չափական օրինոք, այսինքն ըստ Արուզի, կըրնայ բնագիրը 4—4—3 բաժանմամբ ալ կարտառել, բայց լաւ կարգացողներէն եւ թէ՛ հանգուցեալ Նսոր-էտ-Տինի եւ թէ՛ արդի Շահին յատուկ հղանակիչներէն միւս 6—5 լսեցի ։

Եւս եւ, նոյնութիւնը աւելի հեռուն տանելու համար, ուղղեցի որ մէկ սողի մէջ որչափ իմաստ որ պարունակած էր հեղինակը, նոյն չափը պահուի նսու հայերէնի մէջ, առանց իմաստն առկալս պահելով յաջորդին անցընել կամ լրացնելու ։

Դուք թարգմանութիւններ շատ ըրած լինելով քաջ կ'զգար թէ այսչափ երկնադածութեամբ կատարուած փորձ մը ինչպիսի անհնարին դժուարութեանց էր բաղդի։ Պարսկ լեզուին բառերն ընդհանրապէս կարճ՝ կոկիկ եւ գողարիկ, իսկ հայ բառերը սովորաբար թախիթին եւ բազմամասնի, այնպէս որ միեւնոյն կարճուկ սողի մը մէջ 7—8 եւ աւելի բառերով կուզ եւ հոծ եւ յի ու բովանդակ իմաստներ պարկեպել անհնարին էր թարգմանչին հոգին հանելու համար այս խոշորոտն եւեթ բաւական էր ։

Մի ուրիշ եւ գրեթէ անյաղթելի դժուարութիւն, այն է ներդաշնակութեան խնդիրը, կամ՝ ձեր իսկ ոճով՝ գեղագիտական ճաշակն եւ արուեստն էր։ Արեւելեան արուեստին վրայ ուրոյն եւ հանգամանօրէն խօսին ուրիշ գիպող ասիի ձգելով, այստեղ այսչափիկ մը զեկուցանեմ որ տաղերու սողերուն եւ բառերուն շարայարութեան մէջ արեւելեայք ամենամեծ կարեւորութիւն կուտան ձայնից ախորժ դաշնաւորութեան (harmonie)։ Այս ուղարկութիւնը ան աստիճան է որ սողերու վերջին նմանա՝ ձայն յանգուարութեամբ ալ չգոհանալով, մինչեւ իսկ մէջտեղերն ալ, մինչեւ իսկ արձակի

մէջ ալ որչափ որ հնար է, նման ձայներ յառաջ բերել կը ձգեն։ Այնչափ սիրահար եւ մոլին են այս ոճին որ մերթ տղայականին դուռծելու չափ կը զեղծանին ։

Պարսկ գրականութեան ամենամեծ գեղեցկութիւնը եւ կատարելութիւնը կը համարուի այս խաղը զոր լեզուն ալ կը ներէ։ Սատղին մանաւանդ վահագոյն վարպետն է կրնամ ըսել այս արուեստին ։

Արդ այսչափ նուրբ եւ գեղարուեստ harmony ինչպէս կարելի է իւրացնել հայերէնի մէջ որոյ չընեն ու առողջանութիւնն ի բնէ թաւ եւ խիստ, բացարձակապէս անընդունակ եւ անյարմար է յունականին եւ պարսկականին քրքրուչ եւ փափուկ ձայներուն, թէպէտ եւ ուրիշ կողմերէ շատ մը առաւելութիւններով օժտուած։ Երբեմն կը պատահէր որ իմաստները կը յարմարէին, այլ սակայն ներդաշնակութիւնը կը վիրաւորուէր։ Երբեմն ալ յօրինուածն ըստ կարի դաշնակաւոր, այլ իմաստը զոր կ'երթար Մաքի եւ ակնաջի այս ամէն պահանջներն ալ, լեզուն եւ կամ կարողութեան ներածին չափ, գոհացնելու համար յանհնարին տաքնապեցայ։ Չեմ դիտեր որչափ յաջողեցայ եւ այժմ բնագիրն առկուս ալ չունիմ որ մի վերջին անգամ եւս աչքէ անցընեմ. կուտամ ուրեմն այնպէս ինչպէս որ է ։

Թարգմանութեան ամբողջութիւնը որ 2000 սողի չափ է, երբ վերջնականապէս հրատարակութեան տալու կարգը գայ, ի հարկէ թէ՛ մեծանուն ֆերզուսինն եւ թէ՛ թարգմանութեան ղոյզն փորձին վրայ լիակատար խօսելու առիթը պիտի ներկայանայ ։

Ձեր ընթերցողները բոլորովն անպատրաստ չձգելու համար այսչափ մը առ այժմ բառ համարելով կը վերջացնեմ ։

Համակիր յարգանքօք

Գ. ԹԻՐԵԱՒԵԱՆ

Ցիւրիի 11 Յունուար 1906

* Գործոյն վերջերը 4—4—3 ով մի նմոյշ տուի սակայն՝ ձանձաղի միակերպութենէ մի քիչ փոփոխելու համար ։